

KÖY HAYIRLARI'NIN YAPISAL VE İŞLEVSEL ÖZELLİKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME - GÖKÇALI KÖYÜ ÖRNEĞİ -

Yard.Doç.Dr. Mehmet EROL*

Özet: Çalışmada Çanakkale ve çevresinde belli bir zaman aralığında düzenlenen köy hayırları geleneği konu edilmiştir. Bunlardan Gökçalı köyü hayrı hareket noktası olmuştur. İki ana bölümden oluşan çalışmada ilk olarak hayırların icra safhaları ayrıntısıyla ele alınmıştır. Bu hayırlar daha sonra amaç, içerik ve yapı bakımından incelenmiş ve ugradıkları değişimler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: köy, hayırlar, gelenek, Gökçalı, Çanakkale

A case study on the structural and functional characteristics of village charities “the instance of Gökçalı Village”

Summary: In this study, the tradition of “köy hayrı” (village charity) that are organized annually at Çanakkale and around is examined. It focuses on the charity of Gökçalı village as the case. It is divided into two main parts. Firstly, the stages of performance of village charities are assessed in detail. After that, their aims, contexts, structural analyses and the progresses which are observed their structures are determined.

Keywords: village, charities, tradition, Gökçalı, Çanakkale

GİRİŞ

Yardımlaşma ve dayanışmaya dair uygulamaların Türk kültüründe köklü bir geçmişi vardır. Coğrafyanın, kültür dairelerinin genişlemesi ve değişmesi uygulamalara çeşitlilik kazandırmış; ancak değişmelere rağ-

---

* Gaziantep Üniv., Kilis Fen-Edeb. Fak., TDE Böl. merol@gantep.edu.tr

men bu tür gelenekler özü itibarıyla bağlı olduğu kaynaktan kopmamışlardır. Bugün pek çok toplumun sosyo-kültürel yapısı sanayileşme, dolaşısıyla da küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan *bireycilik* (individüalizm-ferdiyetçilik) yoğun etkisi altındadır. Birey yararlarının toplumsal yararlardan üstün tutulması, dolayısıyla da bireylerin bağlı oldukları toplumun kültürel değerlerinden uzaklaşması biçiminde açıklanabilecek *bireyciliğin*, yardımlaşma dayanışma amaçlı geleneklerin sağlamlığı, çeşitliliği ve devamlılığı sayesinde, Türk toplumunun sosyo-kültürel hayatına etkisi daha az olmaktadır. Bu tür gelenekler, bireyciliğin Türk kültürü üzerindeki yıkıcı etkisini azaltmakta, toplumun kendine haslığını korumasına yardımcı olmaktadır.

Geleneksel uygulamalar, ait oldukları toplumların sosyal ve kültürel yapısının analizinde önemli yer tutar. Geleneklerin yapısında ise, dinî, millî veya bunların birbirleriyle kaynaşması sonucunda oluşmuş kabullerin etkili olduğu şüphesizdir. “...*Geleneksel uygulamalar içinde, en eski inanç kalıntılarıyla, en son sahip olunan dinî unsurların arasında bir senteze gidildiği ve pek çok geleneksel uygulama içinde bu unsurların benzer görev ve işlevlere sahip olduğu görülür*” (Ekici 2002: 47).

Kökleri, Türk kültürünün bilinen en eski uygulamalarına kadar giden ve İslâm dininin öncelikli öğretilerinden olan yardımlaşmanın ön plana çıktığı bir gelenek de Çanakkale ve çevresinde düzenlenen *köy hayırlarıdır*. Köy hayırları, Çanakkale'nin, kısmen de Balıkesir'in köylerinde, nisan ve mayıs aylarının herhangi bir hafta sonunda, seyrek de olsa haziran ayı içerisinde, genellikle bu iş için seçilmiş bir alanda, bütün bir köy halkının katılımıyla düzenlenen ve herkesin doğal davetli olduğu, duaların edildiği, birlikte yemeklerin yendiği, takvime bağlı yöreye has geleneksel şölenlerdir. Takvime bağlı olan (özellikle belli bir zaman aralığında düzenlenen) geleneksel şölenlerin benzerleri, elbette Türk dünyasının pek çok köşesinde *Yengi Kün, Mart Bozumu, Ulıstın Ulı Künü, Nartukan, İrte Yaz, Cılgayak, Cılpazı, Baba Marta, İlkyaz Yortusu, Gündönümü, Nevruz, Sultan Nevruz, Hıdırellez, Sabantoy...* vb. (Pirverdioğlu 2002: 44-50) adlarla düzenlenmektedir. Köy hayırları ve geniş coğrafyalara yayılmış adları sıralanan bu uygulamalar, takvime bağlı, geniş katılımı ve eski geleneksel uygulamalardan mülhem olmaları gibi bazı benzerlikler gösterirler. Köyler arasında belirli bir sıra dahilinde düzenleniyor olmaları, köy hayırlarını benzerlerinden farklı kılan ince bir ayrıntıdır. İleride değinileceği üzere bu ayrıntı, uygulamaların farklılığından değil, en eski örneklerin özünü değiştirmiş bir şekilde yaşatmasından kaynaklanmaktadır.

Hayır kelimesinin anlamı ve *hayır törenlerinin* icrasındaki bazı dinî yönler, köy hayırlarının ilk bakışta dinî mahiyetteki uygulamalar olduğunu akla getirir.¹ Ancak bunların tamamıyla dinî kabuller ve uygulamalarla ilgili törenler olduğu söylenemez. Hayırlar üzerine yapılan amaç, içerik ve yapı incelemeleri, dinî kabuller kadar, din dışı unsurların da bu gelenek üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, “gözlem ve mülakat” (Goldstein, 1983: 54-72) yolu ile tespit ettiğimiz köy hayırlarına dair uygulamalar, Gökçalı Köyü Hayrı örneğinden hareketle unulmuştur². Hayırlarla ilgili uygulamaların tespitinin sunumundan sonra, uygulamaların amaçları, kaynağı, uğradıkları değişim ve etkileşimler incelenmiştir.

İlk adı Hamidiye, daha sonra Sarıçalı ve en son olarak da Gökçalı adını alan bu köy, Çanakkale merkeze bağlıdır. Yaklaşık 900 nüfuslu köy, Çanakkale-İzmir karayolunun 20. km'sinde, anayoldan 1 km kadar içeride kurulmuştur. Köy halkının başlıca geçim kaynağı çiftçilik ve hayvancılıktır. Çoğunluğu muhacir diye adlandırılan Balkan göçmenlerinden oluşan köyde yörükler de yaşamaktadır.

1970'li yıllarda Gökçalı'da köy hayrı düzenlenmeye başlanmıştır. Köye yerleşenlerin artmasıyla, civar köylerde düzenlenen hayırlar burada yaşayan köylüler tarafından da benimsenmiştir. Yaklaşık 30 senedir kesintisiz olarak devam ettirilmektedir. Bu köyde önceleri küçük çaplı olarak başlayan uygulama, gittikçe imkânların da artmasıyla daha geniş katılımlarla sürdürülmektedir³.

1. Hayırların İcra Safhaları

1.1. Hayırların Zamanı, Sorumluların Belirlenmesi ve Davetliler

¹ Balıkesir Müftüsü Mustafa Kutlu'nun ifadelerine göre, köy hayırlarına yörede Hz. Muhammed'in doğumuna izafeten “Peygamber Mevlidi” de denmektedir. Hayırlardan müftülüklerin haberi olmakta, buralara din görevlileri görevlendirilmekte, böylece vaaz ve irşat hizmetlerinin daha geniş kitlelere ulaştırılması hedeflenmektedir (Tetik 2002: 43). “Peygamber Mevlidi” şeklinde bir adlandırmaya Çanakkale'de rastlamadık.

² Çanakkale il ve ilçelerine bağlı 37 köyde hayırların yapıldığı tespit edilmiştir. Bu sayı, kaynak kişiler ve köylere ulaşmakla daha da artacaktır. Araştırmada Muratlar, Dürmek, Saraycık, Karaibrahimler, Adatepe ve Gökçalı köylerinde düzenlenen hayırlar gözlemlenmiştir.

³ Yörede bilinen en eski ve ünlü Hayır, Bayramiç ilçesine bağlı Karaibrahimler köyü sakinlerinin “Garipçe Hayrı” adıyla düzenledikleri hayırdır. Bu hayrın ilk ne zaman düzenlenmeye başladığı bilinmemektedir. Bazı Karaibrahim köylülerine göre, diğer köy hayırları da Garipçe Hayrı'ndan etkilenecek düzenlenmeye başlanmıştır.

Gökçalı köylüleri, civarda ağırlıklı olarak nisan ve mayıs aylarında düzenlenen bu geleneği, köylerinin özelliğinden dolayı mayıs ayının sonlarında yerine getirirler⁴. Köydeki Çamlık mevki, davetlilerin ağırlandığı, geleneğin icra edildiği alandır.

Komşu veya birbirine yakın köyler, düzenleyecekleri hayırları özellikle aynı hafta sonuna denk getirmezler. Mart ayında bir araya gelen köylüler, hayrın o yıl yapılıp yapılmayacağını, kesin tarihini, sunulacak ikramların çeşitlerini, miktarlarını ve sorumlusunu belirlerler⁵. Sorumlu, herkesin güvendiği, bu işi daha önce yapmış, hesap-kitap işlerinden anlayan biri olur. Bu kişi, kendisine iki yardımcı tayin eder. Hazırlık süresinden tören sonuna kadar bu kişiler yapılacak işleri planlarlar ve görev dağılımı yaparlar.

Herkesin doğal davetli olduğu bu hayırlar, il-ilçe-belde merkezlerinde, "25 Mayıs Pazar günü saat 11:00'de Gökçalı köyünde hayır vardır. Köyümüzün hayırına bütün halkımız davetlidir." şeklinde bir anonsla belediyeler tarafından; Cuma namazlarında da müftülük kanalıyla halka duyurulur. Bunun dışında köyden bazı kimseler, özellikle haber göndererek yakınlarını davet ederler. İl merkezinde veya yakınlarda çalışan bazı insanlar, kendi köy hayırlarına mutlaka katılırlar. Bazen vali, kaymakam ve belediye başkanları gibi idarecilerin de katıldığı görülür.

1.2. Ön Hazırlıklar

Gelebilecek konuk sayısına göre miktarı ve çeşitleri belirlenen ikramlar için gereken malzemelerin bir listesi yapılır. Bu malzemelerin alımında kullanılmak üzere tahmini bir para miktarı belirlenir. Baş sorumlu bu miktarı duyurur ve herkesin olurlarını alır. Yapılacak harcama miktarı köydeki hane veya kişi sayısına bölünerek kimin ne kadar para vereceği belirlenir. Bu paralar, gönüllülük esasına göre toplanır; kimse verip vermeme veya miktar konusunda zorlanmaz. Paralar ve paraya çevrilebilecek şeyler *ortada* biriktirilir. *Orta* köy muhtarı veya hayrın baş sorumlusunda bulunur.

Masrafların paylaşımı olarak açıklanabilecek olan *ortaya* katılımlar yalnızca para ile sınırlı değildir. Para yerine kullanabilecek her şey ile *ortaya* katılmak mümkündür. Hayvancılıkla uğraşan bazı köy sakinleri, koyun veya keçi bağışlayabilmektedirler. Bu hayvanlar verilecek ikramın çeşidine göre ya et olarak ya da satılıp paraya çevrilerek değerlendirilmektedir. Bu arada, *ortada* biriken hayvanların en son değerlendirilmesi-

⁴ Gökçalı Köyü Hayrı, en son 25 Mayıs 2003 tarihinde düzenlenmiştir.

⁵ Gökçalı köyündeki hayırların sorumluluğunu 4 yıldır, 43 yaşındaki Cemali Aslan yürütmektedir.

ne dikkat edilir. Toplanan paralar yeterli olduğu takdirde hayvanlar satılmaz, bir sonraki sene için emanete verilir veya aşağıda değineceğimiz *arttırma* yoluyla satılır. Bundan başka yine ikramın çeşidine göre köylü, keşkeklik buğday (dövme), yağ, nohut veya bulgurla da *ortaya* katılabilmektedirler. Yine yemeklerin pişirilmesinde kullanılacak odunlar parayla satın alınabileceği gibi Orman Dairesi'nin bağışı ile karşılanabilmektedir.

Gelecek konuklara verilecek yemeklerin kararlaştırılmasıyla hazırlıklar buna göre yapılır. Örneğin yemek olarak keşkek veya bulgur pilavı verilecekse bunlar ve içine konulacak et için kesilecek hayvanlar köylüden toplanmaktadır. Son zamanlarda ikram olarak bulgur pilavı verilmektedir. Köylünün imkânlarının artmasıyla, temel tüketim maddesi bulgurun yerini büyük ölçüde pirinç almış, böylesi törensel ikramlarda pirinç kullanılır olmuştur. Bunun yanında keşkek de toplu ikramların geleneksel yemeği durumundadır. Bu üç yemeği zahmet ve parasal maliyetleri yönüyle en ucuzundan en pahalısına doğru değerlendirdiğimizde, koyun etiyle hazırlanmış bulgur pilavı, yine koyun eti ve kabuğu alınmış buğdayın iyice dövülerek birlikte kaynatılmasıyla pişirilen keşkek ve tavuk etiyle pişirilmiş pirinç pilavı sıralamasını elde ederiz (Bu sıralamada maliyet köylünün dışarıya ödediği paraya göre belirlenmiştir). Bugün yöredeki hayırlara baktığımızda ikramların ana yemeği olarak en çok pirinç pilavının tercih edildiğini görmekteyiz. Hayır yemeği olarak bulgur pilavı artık verilmemektedir.

Hayır gününden bir gün önce ortada toplanmış parayla bütün malzemeler alınır, yemeklerin pişirileceği yer hazırlanır, yemekleri pişirecek aşçı ve bulaşıkçılarla belli bir ücret karşılığında anlaşılır. Aşçı ve bulaşıkçılar dışında hizmetinden yararlananlara ücret ödenmez⁶. Özellikle aşçının seçiminde yörenin en iyi aşçısı seçilir ki, gelen konuklara verilecek ikramın en iyi şekilde hazırlanmasına özen gösterilmiş olunur⁷

1.3. İkramların Hazırlanması

Hayrın yapılacağı günün sabahı, malzemeler sorumlunun nezaretinde yemeklerin pişirileceği yere traktörlerle getirilir⁸. Yemeklerin pişiri-

⁶ Pek çok hayırda aşçılık, bulaşıkçılık gibi hizmetleri yürütenlere ücret ödenmez. Bu hizmetler, gönüllü kişilerce görülür ve yaptıkları işleri köy hayrının *hayırına* yaparlar.

⁷ Gökçalı köyünde yemekleri pişiren aşçı, aynı köyden 48 yaşındaki Fatma Köseoğlu'dur. Yörenin en iyi aşçılarından biri olduğunu öğrendiğimiz Fatma Köseoğlu, bu işin özellikle de pilav pişirmenin beceri ve tecrübe istediğini, herkesin bunu kıvamında ve lezzetli şekilde yapamayacağını, bu yönüyle de civar köylerin hayırlarına, yemekli düğün ve mevlitlere sık sık çağrıldığını, vereceği hizmete göre de 250 ile 500 milyon lira arasında bir ücret aldığını söylemiştir.

⁸ Cemali Aslan, ikram için aldığı malzemelerin listesini ve miktarını şu şekilde

leceği alanın suya yakın olmasına dikkat edilir. Bir gün önceden *çatılmış* ocaklarda ateşler yakılır. Öncelikle, eğer verilecekse, büyük *kara kazan*larda hoşaf lar pişirilir ve soğumaya bırakılır. Bunlar soğutulduktan sonra büyük kaplara alınarak servisi yapacak traktör römorklarına yüklenirler.

Pilavın hazırlanması ise daha zahmetli ve zaman almaktadır. Alanın genişliğine göre, taşlarla *çatılmış* 10-15 ocakta odun ateşiyle, kazanlara nispeten daha yayvan, *tava* adı verilen kaplarda pişirilen pilavlar, ocaklardan alındıktan sonra üzerleri *savan* veya *kilim* denen geniş örtülerle kapatılarak dinlenmeye bırakılır⁹. Pişirme alanındaki getir-götür işleri, aşçının isteğiyle, daha önceden sorumlunun görevlendirdiği kişiler tarafından yapılır.

Konuklara sunulacak ikramlar hazırlandıktan sonra bunlar traktör kasalarına yüklenir ve traktörler ikramın yapılacağı alana doğru sıraya dizilir. Herhangi bir karışıklığa sebep olmaması için araçların ve görevlilerin hayır alanındaki yerleri önceden tespit edilmiştir. Sorumlu kişinin son talimatları ile traktörler katarı hayır alanına doğru hareket eder¹⁰.

1.4. Hayır Alanı, Dinî Uygulamalar ve Konuklar

Hayır günü, sorumlunun görevlendirdiği gençler erken saatlerde gelerek hayır alanının ses düzenini kurarlar. İmamlar ve mevlithanların

---

vermiştir: 60 tava pilav için 1 ton pirinç, 416 kg tavuk, 100 kg nohut, 100 kg arpacık (arpa şehriye), 10 teneke ay çiçek yağı (yaklaşık 150 kg), 10 kg tuz, 2 kg kara biber. Hoşaf için ise, 150 kg toz şeker, 50 kg kuru üzüm. Diğer ikramlar: 15 kg misafir şekeri ve 24 adet gül suyu.

⁹ Aşçı Fatma Köseoğlu, pilav yapmanın ustalık gerektirdiğini ifade ettikten sonra bir tava pilavın yapılışını şöyle anlattı: “Ben pilavı ölçüyle yaparım. Ölçüyü iyi tutturmak gerekir. Ben 1’e 1,5 yaparım. Bazıları 1’e 2 koyuyor. Yani malzemenin 2 katı su koyuyorlar. Önce tavukları kaynatırım, öyle iyice de değil. 8-10 kg kadar pirinci iyice yıkatırım. Ocağa koyduğum tavaya 2-3 kg kadar yağ döktürürüm. Bu iyice kızdıktan sonra içine 2 kg arpacık atıp bunları kavururum. Bunlar kızdıktan sonra da daha önceden yıkanılan ve iyice süzülen pirinçleri içine atıp kavuruyorum. Daha sonra da kenarda önceden haşladığımız tavukları, pirincin 1,5 katı olacak kadar tavaya boşaltıyorum. Bir de önceden haşlanmış 2 kg nohutu içine atıyorum. Arda bir dibine tutmasın diye pilav küreğiyle karıştırıyorum. Bunu yaparken ocağın altında fazla ateş olmayacak. Daha sonra da pirinçler suyunu çekince ocaktan indirip tavanın üzerini kalınca bir bezle örtüyoruz. Bir saat sonra pilavımız yenmeye hazır oluyor.”

¹⁰ Yrd. Doç. Dr. Muhammet Erat, çocukluğunun geçtiği köyün hayırlarındaki ikramların daha farklı sunulduğunu şöyle aktarmaktadır. “Çan ilçesine bağlı, 1894 yılında kurulmuş bir Pomak köyü olan İlyasağa Çiftliği’nde 30 yıl öncesine kadar, ikram edilecek pilav ortak pişirilir, ancak her evden de ayrıca birer tepsi çeşitli yemekler hazırlanır, cami avlusunda kurs çocuklarının indirdiği hatimden sonra gelen konuklarla birlikte yenirdi.”

oturacağı yüksekçe bir platform düzenlerler. Alanın hemen her yerine büyük ebatlarda bayraklar asarlar.

Davetlilere ikramların yapılacağı hayır alanları, köylerin durumlarına göre değişiklik gösterir. Eğer köyün yakınlarında ağaçlık-gölgelik geniş bir alan yoksa, bu durumda genellikle köy camisinin avlusu ve buranın yakın çevresi tercih edilmektedir. Böyle köylerde genellikle erkekler cami avlusunda, kadınlar ise etraftaki evlerin bahçelerinde ağırlanırlar. Ağaçlık bir alanı olan köyler ise, konuklarını buralarda ağırlarlar.

Öğle namazından hemen sonra ikramların sunulacağı bilinmesine rağmen, davetliler erken saatlerde hayır yerine gelmeye başlarlar. Erken gelmelerinden maksat, tanıdıklarıyla daha çok vakit geçirebilmek ve yeni insanlar tanıyabilmek içindir. Öğleye doğru hemen bütün konuklar gelmiş, hayır yeri iyice kalabalıklaşmış olur.

Öğle namazına 1-2 saat kala, hayır için tutulmuş mevlithanlar, hafızlar ve imamlar ilâhîler söyler, mevlit ve Kuran okurlar¹¹. Namaz vaktinde de cemaatinin çoğunluğunu ihtiyarların oluşturduğu Öğle Namazı kılınır, dualar edilir.

Hayırlarda namazdan önce ve sonra olmak üzere iki kez dua edilmektedir. Namazdan sonra yapılan duada okunan ilâhî, mevlit ve Kuran'dan hasıl olacak sevabın dinleyenlere ve hayrın düzenlenmesinde emeği geçenlere yazılması, günahların affı, ürünlerin bereketli olması...vb. gibi niyazlarda bulunulur. İhtiyaca bağlı olarak yağmur duası da yapılabilmektedir İkramların sunulmasından sonra yapılan dua ise daha çok yemek duası şeklindedir. Bu duada da sofraların ve ürünlerin bereketli olması dilenir.

Bir taraftan hayrın dinî boyutu ilâhî, mevlit, Kuran ve dualar okunarak devam ederken, diğer yandan sosyal ve ekonomik boyutu gerçekleşir. Çevre köylerden gelen insanlar, tanıdıklarıyla haberleşmekte, tanıdıklarıyla tanışma imkânı bulmaktadırlar. Evlilik çağındaki genç kızlar o gün daha bir süslenmiş, delikanlılar en iyi kıyafetlerini giymiş ve tıraşlı olarak, kısmen daha تنها olan meydanın etrafında gruplar hâlinde dolaşırlar. Yeni arkadaşlıklar kurulur, eski arkadaşlıklar pekiştirilir. Birbirlerini beğenen gençler, ileride kuracakları bir yuvanın ilk adımlarını burada atmış olurlar.

Sosyal fonksiyonu kadar olmasa da bu hayırların ekonomik bir yönü de vardır. Öncelikle, hayırda ikram edileceklerin bazen bir kısmı, ba-

---

¹¹ Cemali Aslan (Hayrın baş sorumlusu), mevlithanların seçiminde çok titiz olduklarını, hatta bunları imkânları ölçüsünde İstanbul'dan getirttiklerini söylemektedir.

zen de tamamına yakını, il ve ilçe merkezlerindeki ilgili esnaflardan temin edilmekte, bunlarla küçük de olsa bir ticarî hareketlilik sağlanmaktadır. Hayır için gerçekleştirilen hizmet alımları da çevrede birkaç kişiye para kazandırır (aşçı, bulaşıkçılar, imamlar, ses düzençileri, konukları taşıyan köy minibüsçüleri vd.). Bunların yanında, eski bir ticarî geleneği değişerek yaşatan *çerçiler* de hayırların ekonomik yönünü oluşturan unsurlardandır.

Yörede çerçi denilen seyyar satıcılar, Çanakkale ve civarında hangi köyde, ne zaman hayır olduğunu bilirler; küçük bir dükkân hâline getirdikleri minibüs veya kamyonetten bozma araçlarıyla hayır yapılacak alana sabahın erken saatlerinde gelerek, iyi satış yapabilecekleri bir noktaya yerleşirler. Bu gezici esnaf, çoğunlukla çocukların ilgisini çekecek oyuncağ, dondurma, şekerleme, çerez, vb. gibi şeyler satmaktadırlar¹².

1.5. İkramların Dağıtılması ve Konukların Ayrılması

Yiyecekleri taşıyan traktör konvoyunun hayır alanına gelişi, namaz vaktinin bitimine denk getirilir.¹³ Önceden belirlenmiş yerlerine gelen araçların üzerinden dağıtım yapılır. Pek çok koldan dağıtımın yapılmasının sebebi, bütün konukların aynı anda yemek alabilmesidir. Bu arada vakit ilerledikçe kadınlar, erkekler ve gençler ayrı ayrı gruplar hâlinde uygun yerlerde oturmuşlardır. Bu ayrılmalar, kadın ve erkeğin ayrı yemek yemesinden değil, arkadaş sohbeti içindir. İkramların dağıtımında görevli köylü gençler, büyükçe tepsilere konulmuş pilavları ve sürahilere konmuş ayran ya da hoşafı bu gruplara götürürler. Yemek her ne kadar oturanların ayağına götürülse de yanlarında getirdikleri kaplara yemek almak isteyenlerin bir karmaşaya sebep olduğu görülür. Dağıtımın âdil olması, yemeğin ulaşmadığı bir grubun kalmaması için, yüksekçe bir yerde bulunan

¹² Bu satıcılardan biri olan Çerçi Hasan, yaptığı işle ilgili şunları söylemektedir: “Otuz, otuz beş sene var. Ben bu işi yapıyorum. Çifte çubuğa alışamadım. Gezmeyi çok severim. Bütün köylerde tanırılar beni. Ondan bu işi yapıyorum. Eskiden bir atımla arabam vardı, üstü kapalı. Çanakkale’den veresiye ne bulursam alır, arabayı doldurur, o köy senin, bu köy benim kap kakak, basma, pazen, cıcık, çanak-çölmek satarıdım. Bir ay sonra da gelip öderidim borcumu. Heç senet-sepet yoğudu o zaman. Eyi de alışveriş olurdu ha! Şimdi herkes gidip bazarlardan kendisi alıyor öteberisini... Bir de beyim, sanki eskiden vakit ya çoğudu, ya yollar kısaydı. On beş sene var, (Ford marka eski minibüsünü göstererek) aha bu emekdar ile dolaşıyorum. Gene de uzak geliyor gittiğim yer. Bakma sen bu iş öldü amma..., şimdi çocuk avutmak oldu işimiz. Eskiden en çok anasına satarıdık, şimdi danasına satıyoruz... Bir de böyle kalabalık yerlerde iş yapabiliyoruz anca. Hayır mayır, düğün dernek idare ediyoz işde. Bunnar olmasa napcadık, disdivlak ortada galacadık. Gene de şükürler olsun...” (Hasan Kantarcı, 58 yaşında, okuryazar, Ayvacık ilçesinden.)

¹³ Bazı köylerde yemekler hayır alanının bir köşesinde pişirilmektedir.

görevli veya imam, dağıtımı yönlendirir. Yemekten sonra gül suyu ve misafir şekerı dağıtılır. Yemek dağıtımı sırasında ilâhîler okunmaya devam eder.

Din görevlisinin yaptırdığı yemek duasının ardından konuklar, birbirleriyle en kısa zamanda görüşmek üzere sözleşirler. Köylülerle ise “*Hayrınız hayırlı olsun, Allah kabul etsin.*” şeklinde bir tebrik ve temenniyle vedalaşırlar ve ayrılırlar.

Yaşlıların ifadesine göre, daha önceleri hayırlara gelen konuklar 1-2 gece misafir edilirmiş. Ulaşımın kolaylaşmasıyla geleneğin bu yönü bırakılmıştır. Ancak, yörenin en ünlü hayrı olarak bilinen “Garipçe Hayrı”na İstanbul gibi uzak yerlerden gelenler, Karaibrahimler köylüleri tarafından misafir edilmektedirler¹⁴.

1.6. Etrafın Toparlanması, Ödemeler ve Arttırma

Konukların ayrılmaya başlamalarıyla etrafa dağılmış kap-kacak görevliler tarafından toparlanır. Bir araca yüklenerek yemeklerin pişirildiği yerdeki bulaşık yıkama bölümüne getirilir ve bu iş için tutulanlar tarafından yıkanır. Bu arada bir kısım görevliler ise Hayır alanındaki diğer malzemeleri (ses düzeni, platform, bayraklar...), davetlilerden geriye kalan çöpleri toplarlar. Ödeme yapılması gerekenlere ücretleri ödenir. Temizlenmiş kap-kacak ve malzemeler köyün ortak malı olarak, bir başka sefere kullanılmak üzere yeri müsait birine teslim edilir veya köy odasına kaldırılır.

Hayırda kullanılan kap-kacak ve artan malzemelerin akıbeti ile ilgili önceleri var olan; ancak şimdilerde terk edilmiş bir uygulama söz konusudur. Bu uygulamada hayır malzemeleri hayrın sahibi köylüler arasında *arttırma* denilen yöntemle (mezat) satışa çıkartılır, ihtiyaç sahipleri

---

¹⁴ Çanakkale’ye 101, bağlı olduğu Bayramiç ilçesine ise 29 kilometre uzaklıkta bulunan 60 haneli ve 245 nüfuslu Karaibrahimler (halk ağzında Karaibramlar) köyünde yörenin en ünlü hayrı olan “Garipçe” hayrı yapılmaktadır. “Cemiyet Meydanı-Alanı” denilen yerde yapılan bu hayıra Çan, Bayramiç, Çanakkale ve köylerinden, hatta İstanbul gibi uzak yerlerden yaklaşık 3-4 bin konuk katılmaktadır. Köyün muhtarı Kemal Sezgin hayırla ilgili olarak; uzun zamandır, aralıksız her yıl bu hayrı yaptıklarını, köylülerin hep beraber bir gün öncesinden hazırlıkları tamamladığını, uzak yerlerden gelenleri 1-2 gece misafir ettiklerini, bu sene 30 kurban keserek yaklaşık 1 ton buğdayla 55 kazan keşkek pişirdiklerini, 3 bin kadar ekmekle misafirlere dağıttıklarını anlatmaktadır. Yine Kemal Sezgin’den ikram ettikleri keşkek yemeğini hiç değiştirmediklerini, ilk zamanlardan itibaren davetlilere ayrılanla birlikte keşkek sunduklarını, bununla ilgili olarak da traktöre bağlanarak çalışan bir *keşkek makinesi* (bir tür karıştırıcı makine) icat ettiklerini ve bununla keşkeği dövdüklerini öğrendik.

lerine az bir ücretle satılır veya kiraya verilmiştir. Bir sonraki hayır zamanında bu kimseler kiraladıkları malzemeleri geriye getirirlermiş¹⁵. Bugün bu uygulamanın daralarak devam ettiğini görmekteyiz. Hayır için bağışlanmış, ancak kesilmesine gerek kalmamış hayvanlar *arttırmada* satılmakta veya bir sonraki sefer kullanılmak üzere birine emanet olarak verilmektedir. Bu satılanlardan veya önceden toplanmış paralar, daha önceden herhangi bir bankada köy adına açılmış bir hesaba yatırılır.

Bütün bunların sonunda sorumlu kişi, diğer görevliler ve köyün ileri gelenlerini toplayarak teşekkür eder, hayrın icrası üzerine değerlendirmeler yapar. Bu değerlendirme, askerlik mesleğindeki FSİ denilen “Faaliyet Sonu İncelemesi”ne benzer. Töredeki aksaklıklar, iyi yönler ve bunların sebepleri üzerine yorumlar yapılır, bunların sebepleri ve bir sonraki hayırda olmaması için alınacak önlemler üzerinde durulur.

İcrasını 6 safhada ele aldığımız Gökçalı Hayrı üzerine yaptığımız incelemede aşağıdaki tespit ve sonuçlara ulaşılmıştır:

2. Hayırların Düzenlenme Amacı, İçerik-Yapısal Analizi ve Uğradığı Değişimler

2.1. Köy Hayırlarının Düzenlenme Amacı

Bu geleneğin uygulayıcılarına, “*Hayır ne demek, Hayırlar ne için düzenliyor?*” diye sorulduğunda, aşağıdakilere benzer cevaplar alınmaktadır:

1. *Hayır, çiftçilerin âdetidir. Mahsulün bol, işlerin hayırlı olması için yapılır. Bunlar yolunda olsun diye dua ederiz. Geçmişlerimizi anarız, dost-ahbab bir araya geliriz.*

2. *Fakirlere birazcık yardım olması -gerçi hepimiz fakiriz ya...-, en fazla da insanların bir araya gelmeleri, birbirlerini tanımaları için yapılır. Gençlerimiz dört gözle bekler ki, görücüye çıkan kızları görebilsinler. Burada tanışma-görüşme olur gençlerimiz arsında. Hem nişanlılar da burada buluşmuş olurlar.*

3. *Hayır denilen şeyin manası hayırına, hayırlı olsun, yardım olsun ve sevabına demektir. Amma, şimdi adamın karnını bir öğün doyurmakla*

---

¹⁵ HAGEM araştırmacısı Ömer Gözükızıl, Çanakkale yöresinde yaptığı derlemlerde “arttırma, açık arttırma” denen bu uygulamanın eskiden yapıldığını köylülerden dinlediğini ifade etmektedir.

*onun sıkıntısına çare olunmaz ki... Bence bu, ataların-ötelerin bir araya gelebilmek için icat ettikleri bir cemiyet*¹⁶.

Cevaplarda, bu törenlerin düzenlenmesinde dinî ve sosyal karakterli olmak üzere iki temel gerekliliğin yerine getirildiği anlaşılmaktadır. Uygulayıcıların veya katılımcıların bütünü aynı şeye ortaklık ediyor olsalar da, ortaklık ettikleri şeyle ilgili farklı düşünebilmektedirler. Katılımcıların bazıları dinî yönü, bazıları ise din dışı bazı sosyal olguları ön plana çıkarmaktadırlar.

Uygulamaların gözlenmesi sırasında da benzeri bir durum ortaya çıkmaktadır. İnsanların bir kısmı okunan mevlit ve ilâhîleri samimiyetle dinlerlerken (özellikle ihtiyarlar ve kadınların bir kısmı), bazıları alanda tanıdık aramak için dolaşmakta, birileriyle konuşmakta, alış-veriş yapmaktadırlar.

2.2. Köy Hayırların İçerik ve Yapısal Analizi

Hayırların icrasında dinî ve dinî olmayan faktörler etkili olmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi, *hayır* kelimesi anlam bakımından dinî bir hüviyete sahiptir. Köy hayırları, ortak şuurla karşılık beklemeden yapılan bir yardımı ifade etmekle birlikte, bir sevap kazanma amaç ve ümidi de taşımaktadır. Gerek hayır kelimesinin İslâmî bir yönünün oluşu, gerekse icracıların beklentileri, bu törensel uygulamanın daha ilk bakışta, ismen dinî karakterli olduğunu düşündürmektedir. Uygulama esnasında topluca kılınan namaz, okunan ilâhîler, mevlitler ve edilen dualarla dinî yön daha da ön plana çıkmaktadır.

Mevlit'in Türkiye'deki pek çok geleneksel törenin icrasında yer alması, bu törenlere dinî bir yön katmaktadır. Hatta icrası sırasında Mevlit okunan törenler, "Mevlit Çevresinde Teşekkül Eden Folklor" olarak kabul edilmektedir (Toygur, 1982: 517-534). Ancak, bu tür törenlerde ve hayırlarda okunan Mevlit, icra sırasında başvurulmuş unsurlardan sadece biridir ve törenlerin varlık sebebi yalnızca okunan mevlitlere bağlanamaz. Çünkü sözü edilen geleneksel törenlerin, özellikle de köy hayırlarının izlerini / benzerlerini Türklerin en eski törenlerinde bulmaktayız.

Türklerin *toy*, *yağmalı toy*, *şölen* gibi adlar verdiği, sosyal yardımlaşmayı, dayanışmayı, istişareyi, iktidarı elde tutmayı hedefleyen törenleri, toplumsal hayatın kurumsal değerleri olarak uzun süreler yaşatılmıştır. İşte köy hayırları, bu ve benzeri törenlerin değişmiş, yeni unsurlarla zen-

---

¹⁶ (1) Kemal Sezgin, (2) Yusuf Köseoğlu, 43 yaşında, okur-yazar, Gökçalı Köyü, (3) Cemali Aslan.

ginleşmiş, yeni oluşumlara adapte edilmiş bir örneği olarak Çanakkale ve çevresinde günümüzde yaşatılmaktadır.

Bunlardan, *yağmalı toy* veya kısaca *yağmacılık* denen uygulama, çoğu kez modern antropoloji ve etnoloji taraftarlarınca, Kuzey Amerika yerlilerinde görülen *potlaç* ile açıklanmaya çalışılmıştır (Divitçioğlu, 1987: 238, Handry, 1999: 76).

Potlaç, servetin belli kişilerde birikmesini engellemek amacıyla serveti elden çıkarmak (Haviland, 2002: 252) ve “maşerî totem”i elde tutabilmek amacıyla düzenlenen gayet masraflı, muhteşem ziyafetlerdir (Gökalp, 1974: 64-67).

Gerek Türkler arasında yaygın olan *yağmalı toy*, gerekse Kuzey Amerika yerlilerindeki (Kwakiut, Tilinkit, Nutka...) *potlaç*, yılda bir kez ve bunları düzenleyen Boy Beyleri'nin itibarlarını artırıcı nitelikte olmaları, servetin paylaşımına bağlı olarak da yardım ve dayanışma gibi yönleri dolayısıyla benzer uygulamalardır. Ancak Potlaçta karşılaşılan malların tahribi, yakılması hadisesi *yağmalı toylarda* görülmez.

Gökalp, *şölen / ziyafet / toyun* benzerlik olsa bile gerçek *potlaç* mahiyetinde olmadığını; Potlaç örneğinin eski Oğuzlar'da yalnız Salur Kazan'ın evini yağmalatmasında görüldüğüne dikkat çeker. Özellikle *potlaç* müessesesinin *mukabeleye* kaynaklık ettiğini vurgulayarak, konuyla ilgili şunları ifade eder: “*Potlaçta, bir tarafın kendi emvalinden hibe ettiği eşyaya mukabil, diğer taraf da kendisinin imal ve istihsal ettiği maddelerle mukabele etmek mecburiyetinde idi. Bu mukabeleyi yapmayan toplumsal prestijini, haysiyet ve şerefini kaybederdi. Mutlaka mukabeleye mecburdu.*” (Gökalp, 1974: 64-6767).

Görüldüğü gibi, bu tür şölenlerin yardımlaşma-dayanışma gibi özellikleri yanında, toplumun liderlerine saygınlık kazandırma, *mukabelede* bulunulma zorunluluğuyla da, liderlerin birbirlerine ve tebaalarına karşı itibarını koruma fonksiyonları da söz konusudur. Özellikle itibar koruma zorunluluğu, şölenlerin taraflarca daha gösterişli düzenlenmesi hususunda bir rekabeti de doğurmaktadır. Bir lider katıldığı toydan daha cömert, daha kapsamlı bir toy düzenlemeli ki, elindeki *maşerî totemi* koruyabilsin.

Siyasal ve sosyal şartların değişmesiyle günümüzde geline nokta da, *maşerî totem* tek kişi üzerinden kalkarak bir anlamda topluma geçmiştir. Köyler arasında belli bir sıra dahilinde yapılıyor olması, köy hayırlarında da *mukabele* benzeri bir anlayışın olduğuna işaret eder. Bir köyün hayır düzenlemesi, diğer köyleri de buna karşılık vermek zorunda bırakmaktadır. Hatta hayrı düzenleyen köylünün maddî anlamda buna yetecek gücü yokken bile, diğerlerinden geri kalmamak, diğerlerinden daha iyi,

daha kalabalık bir hayır düzenleyebilmek için şartları zorlamaktadır. Bu durum, eskiden toplumun liderlerinde olan *mukabele*de bulunma zorunluluğunun, adeta bütün köy halkı üzerine geçmiş bir şekli gibidir. Bugün, böylesi törenlerde bütün köy halkına yüklenmiş olduğunu ön düşündüğümüz *mukabele*de bulunma zorunluluğu, hem hayır geleneğinin devamını sağlar nitelikte, hem de hayırların belli bir zaman aralığında birbiri ardınca düzenleniyor olmasını açıklar mahiyettedir.

Hayırların belli bir zaman aralığında, birbiri ardınca düzenleniyor olmasının insan psikolojisi dolayısıyla sosyal psikoloji ile de açıklanması mümkündür. Mensubiyet duygusu insan davranışlarına yön verir. İnsan ailesinden başlayarak, akrabaları, köyü, ilçesi, ili, bölgesi vd. dairesinde sayılan sıralamada çevresini korumak, kollamak, itibarını arttırmak iç güdüsüyle hareket eder. Bu bağlamda bir kimse diğer bir kimseyle, bir aile bir başka aileyle, bir köy diğer bir köyle daima bir rekabet içindedir. Bu durum, fertlerin ya da bağlı oldukları sosyal grupların toplum içindeki statülerini birey-grup bazında daima gözetme eğilimini yaratır. Köylülerin de bütün imkânsızlıklarına rağmen, bazen de kendilerini zora sokarak diğer köyden daha iyi bir hayır düzenleme istek ve çabaları, köyün itibarını korumak, altta kalmamak, ezilmemek için verdikleri uğraşın sonucudur.

Hayır törenlerinin içinde önemli bir yer tutan birlikte yenilen yemeğin toplumsal nitelikli fonksiyonları da vardır. Maddî kültürün bir parçasını oluşturan yiyecekler, sunuldukları ortam ve şekillere göre birtakım toplumsal işlevler üstlenirler. Tezcan, yemeğin toplumsal nitelikli fonksiyonlarının olduğu ve yemeğin her şeyden önce bir statü simgesi olarak kabul edildiğini vurgular (2000: 15-19). Verilen yemeğin kalitesi ve miktarı, verenin statüsünün ve saygınlığının bir göstergesidir.

Toplu yenen yemekler, dostluk ve arkadaşlığı pekiştirerek insanlar arasında bağları kuvvetlendirir. Bu bağlamda, paylaşılan şeyleri insanlara hatırlatmak, aralarındaki bağı korumak için *tuz ekmek hakkı* ve *tuz ekmek düşmanı* deyimleri birer sosyal norm gibi Türk toplumunda yaşar.

Zamana bağlı törensel ziyafetlerle, bunlardan ayrı düzenlenen toplu yemeklerin de eski Türk âdetleri içinde önemli yeri vardır. Yılın belli bir zamanında düzenlenen böylesi ziyafetler yanında, eski Oğuzlar'da mutlaka her gün obaların birinde şölen düzenlenir, bütün beyler ve ileri gelenler bu şölenlere katılırlardı (Gökalp, 1974: 67). Eski kaynaklar gösteriyor ki, adları her ne olursa olsun, Türk toplumunun yardımlaşma, dayanışma ve istişare amaçlı, oturmuş bir şölen anlayışı vardır. Siyasal, sosyal ve kültürel hayattaki değişiklikler, bu tipteki birçok amacı olan geleneklere de yansımıştır. Siyasal, sosyal ve kültürel değişimlere maruz kalmış geleneklerden birinin de *hayırlar* olduğu kanaatindeyiz.

2.3. Köy Hayırları Üzerinde Tespit Edilen Değişimler

Bütün kültürler çeşitli sebepler yüzünden er ya da geç bir takım değişimlere uğrarlar. Bu değişimler; yenilik ve icatlar, yayılma, kültürel kayıp ve kültür benzeşmesi gibi faktörlerin etkisiyle gerçekleşir.

Yenilik, bir toplumdan birinin çıkıp yeni bir şey keşfetmesi ve diğerlerinin de bunu kabul etmesiyle meydana gelir. Yayılma, bir başka gruptan bir şeyin-davranışın alınması, bunun da eski bir şeyin yerine ikame edilmesiyle gerçekleşir. Kültür benzeşmesi ise yoğun ve yüz yüze etkileşimler yoluyla *sömürgecilik* adıyla gerçekleşir (Haviland, 2002: 469).

Kültürün değişkenliği ilkesine uygun olarak elbette, köy hayırlarının da değişimlere uğramış bir gelenek olduğunu düşünüyoruz. Bu değişimleri yukarıdaki üç sebepten biri veya hepsiyle alâkalandırmak mümkündür. Ancak değişimleri yalnızca bu kurallara bağlı olarak açıklamaya çalışmak; bizleri, hem eksik hem de zorlama bir değerlendirmeye götürecektir.

Yaşayanların gözlemleri sayesinde, hayırlardaki değişimin takip edebildiğimiz izleri en fazla 70-80 yıl kadar geriye gidebilmektedir. Ancak bu durum, geleneğin ilk o zamanlar ortaya çıktığını göstermez. Değişimlere uğramış olsa da bu sağlam geleneğin daha eski kökleri olmalıdır. O hâlde, 80 yıl öncesiyle günümüz uygulamaları arasındaki değişimlerin tespiti ve analizi eksik kalacaktır. Köy hayırlarının uğradığı değişimlerin yön ve derece tespitlerini tam olarak ortaya koyabilmek için, amaç ve uygulama itibarıyla yine Türk kültür tarihindeki benzerlerine müracaat etmek gerekir.

Toy, yağmalı toy, şölen gibi isimlerle anılan Türk kültürünün eski geleneksel törenleri, amaç ve uygulama bakımından köy hayırları ile benzerlik gösterdiğini ifade etmiştik. Açların doyurulması, çıplakların donatılması, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarının giderilmesi, istişare gibi yardımlaşma ve dayanışma esasına dayanan bu tür törenlere *diş kirası, para serpmeye, üliş, yağmalı toy, başakçılık...* gibi gelenekleri de ekleyerek, (Tezcan, 1997: 153-157, Eröz 1982: 268-271) köy hayırlarının aynı amaca yönelik olduğunu söyleyebiliriz. Hatta köy hayırları, bu törenlerin günümüzde devam eden değişmiş bir şekli olmalıdır.

Yukarıda üzerinde durulan, tarihî seyir içinde meydana gelmiş sosyal, siyasî ve kültürel değişimler yanında uygulamada görülen dinî yönler ve ikramlarda da bir takım değişimler, daralmalar olmuştur.

Hayırların dinî boyutunu oluşturan uygulamalar, 20-30 yıl öncesinde daha ağırlıkta ve olmazsa olmaz bir yapıdayken, günümüzde ağırlığı azalmıştır. Örneğin önceleri öğle namazından önce kılınan *şükür* na-

mazları artık kılınmaz olmuş, okunan mevlit ve ilâhîlerden yer yer vazgeçilmeye başlanmış veya bunlar daha kısa tutulur olmuştur. *Yağmur duaları* geleneğinin, nadir de olsa hayırlar içinde icra edildiği görülebilmektedir. Hayırın düzenlendiği yıl mevsim kurak olması hâlinde ihtiyaca bağlı olarak yağmur duası bu geleneğin içinde yapılır. *Yağmur duası* geleneğine bağlı ritüeller bu şekildeki uygulamalarda kısmî olarak yer alır.

Köy hayırlarında ikram edilen keşkek yemeği, yerini pirinç pilavına bırakmaktadır. Pirincin, keşkeğin malzemesi buğdaya göre daha pahalı, daha modern bir yiyecek olması yahut böyle kabul görmesi, dolayısıyla da tavuklu pirinç ikram etmenin bir sosyal statü arttırıcılığının olduğu düşüncesinden ötürü pirinç pilavı, geleneksel tören yemeği keşkeğin yerini almaktadır. Konuklara tavuklu pirinç pilavı ikram edebilmek, bir anlamda çevreye karşı köylünün durumunun daha iyi olduğunun ispatı olarak algılanmaktadır. Bu değişimde, keşkek hazırlamadaki zahmetin de tesiri olmalıdır.

Konuklara sunulan ikramların dışarıdan satın alınan malzemelerden hazırlanmasından dolayı hayırlar, giderek dışarıya bağımlı hâle gelmişlerdir. Bu bağımlılık hizmet alımlarında da söz konusudur.

Hayır sonunda yapılan *arttırmalar* artık büyük ölçüde terkedilmiştir. Yukarıda da değinildiği üzere, yalnızca artan hayvanlar *arttırmaya* çıkarılmaktadır.

SONUÇ

Hayırlar bugün Çanakkale ve kısmen de olsa Balıkesir çevresinde bir takım değişmelerle yaşayan bir gelenektir. Ağırlıklı olarak nisan ve mayıs aylarında icra edilen bu gelenek, dinî ve dinî olmayan unsurları ihtiva etmektedir. Türk kültürünün bilinen en eski geleneksel uygulamalarına uzanan kökleri olan hayırlar, toplumun siyasal ve sosyal yapısının değişmesiyle günümüzdeki hâlini almıştır.

Bütün köylülerin katılımlarıyla düzenlenen hayırlar, toplumsal dayanışmanın bir örneği durumundadır. Bu törenler, düzenleyici konumundaki köylüler ile çevreden gelenler arasında iletişimi sağlamakta, kurulan bağları kuvvetlendirmekte ve daha özel ilişkilerin kurulmasına da aracılık etmektedir.

KAYNAKÇA

DİVİTÇİOĞLU, Sencer, 1987, **Kök Türkler**, Ada Yayınları, İstanbul.

EKİCİ, Metin, 2002, “*Tire Yöresi Yağmur Duası Gelenekleri*”, **Milli Folklor**, Kış, 56, 46-52.

ERÖZ, Mehmet, 1982, **İktisat Sosyolojisine Başlangıç**, Filiz Kitabevi, İstanbul.

ERÖZ, Mehmet, 1983, **Milli Kültürümüz ve Meselelerimiz**, Doğuş Yayınları, İstanbul.

GOLDSTEIN, Kenneth S., 1983, **Sahada Folklor Derleme Metotları**, (Çev: Ahmet E. Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları 49, Ankara.

HANDRY, Joy, 1999, **An Introduction to Social Antropology. Other People's Worlds**. London: McMillan Press.

HAVİLAND, William A., 2002, **Kültürel Antropoloji**, (Çev: Hüsamettin İnaç), Kaknüs Yayınları, İstanbul.

PİRVERDİOĞLU, Ahmet, 2002, “*Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği*”, **Türkler 3**, Yeni Türkiye Yayınları., 44-50, Ankara.

TETİK, Gaffar, 2000, http://www.diyamet.gov.tr/DIYANET/aylik_agustos2000/gundem.htm.

TOYGAR, Kâmil, 1982, “*Türkiye’de Mevlid ve Çevresinde Meydana Gelen Folklorik Unsurlar*”, **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV**. Cilt: Gelenek, Görenek ve İnançlar, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları 40, 517-534, Ankara.